

VLEN-Nieuwsbrief

Nieuwsbrief 90 - Jaargang 37 - oktober 2025

Foto: VLEN-dag 2024

De VLEN-Nieuwsbrief is een uitgave van Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN)

Inhoudsopgave

Voorwoord en agenda voor vleermuisminners	p.	3
Programma VLEN-dag 2025	p.	4
De Schwegler 2FE vleermuiskast: geen geaccepteerde maatregel, wel effectief Marit Derks - Loo Plan	p.	7
Kleine dwergvleermuis Heino Vita Hommersen	p.	13
Interview met de Leo Bels prijswinnaar van 2024 Lineke Begeman	p.	16
Adressen Vleermuiswerkgroepen in Nederland	p.	21
Colofon	p.	22

Voorwoord

Een beknopte editie, maar mét aankondiging van het VLEN-dag programma. Met deze nieuwsbrief kom je weer helemaal in de vleermuisstemming (voor zover je daar uit was natuurlijk). Een betere opwarming voor de VLEN-dag bestaat volgens ons niet. Tot slot sluiten we het jaar passend af met een **VLEN-nieuwsbrief kersteditie**. Heb je nog een mooi artikel of observatie op de plank liggen? Wij zien het graag verschijnen!

Veel leesplezier namens de redactie en tot op de VLEN-dag 25 oktober!

Agenda voor vleermuisminners

Hieronder de agenda voor 2025:

25 oktober 2025

VLEN- dag

Heb je input voor deze agenda? Stuur een mail naar: redactie@vleermuis.net

Zie ook:

[Home \(vleermuis.net\)](http://vleermuis.net)

[Home \(vleermuizenvangen.nl\)](http://vleermuizenvangen.nl)

[Nacht van de Vleermuis](#)

[Home - Nacht van de Nacht](#)

[EBRS 2024 Tarragona](#)

[Events & Training - Bat Conservation Trust \(bats.org.uk\)](#)

Programma VLEN-dag 2025

ZATERDAG 25 OKTOBER 2025

Sociaal Cultureel Centrum "De Twee Marken", Tromp plein 5, Maarn

Zaal open: 9:15 uur

Op de VLEN-dag wordt een breed scala aan resultaten van vleermuisonderzoek en bescherming uit Nederland gepresenteerd. Helaas zijn er tijdens de VLEN- dag werkzaamheden aan het spoor bij Maarn. Houdt daarom rekening met extra reistijd.

Op de VLEN-dag worden voordrachten gehouden over vleermuisbescherming, vleermuisonderzoek en andere vleermuiswetenswaardigheden. Daarnaast zijn er posterpresentaties en stands waar verschillende vleermuisgerelateerde zaken worden verkocht. De VLEN-dag is vooral ook een dag waarop iedereen die geïnteresseerd is in vleermuizen elkaar (weer) ontmoet en is er ruimte om ervaringen met elkaar te kunnen delen.

Net als voorgaande jaren is er de gelegenheid voor eenieder om een vraag, ervaring of dilemma (ongeveer 5 minuten) te delen met de zaal. Meld je hiervoor aan bij Niels de Zwarte.

Lunch is te koop bij de cateraar. Wanneer je zelf meegebrachte lunch wil opeten, moet dit buiten het gebouw. De dag duurt van 9:15 tot 17:00 uur. De tijden van de voordrachten zijn inclusief 5 minuten vragen na afloop van elke presentatie.

Uitreiking Leo Bels Prijs

Dit jaar wordt voor de zesde keer de Leo Bels Prijs uitgereikt aan een inspirerend persoon voor vleermuisbescherming. Vanaf 2019 wordt vleermuisminnend Nederland uitgenodigd om personen te nomineren die een uitstekende bijdrage hebben geleverd aan het behoud van vleermuizen. De criteria voor de prijs zijn: toewijding, innovatie, enthousiasme en inspiratie om het verschil te maken, zowel voor vleermuizen als voor mensen, waardoor de missie van Vleermuizenwerkgroep Nederland werkelijkheid wordt.

Mensen kunnen andere mensen nomineren waarbij je daarbij de redenen voor je nominatie meestuur, waarna een top 5 aan nominaties volgt. Vervolgens volgt een stemming waarna de jury het aantal stemmen telt; net als bij de Britse Pete Guest Award van de BCT.

De jury bestaat uit leden van het VLEN- bestuur. Zij tellen de nominaties en degene met de meeste stemmen wint de prijs. Dien je nominatie en je stem in via:

info@vleermuis.net

Opening nominaties:

dinsdag 7 oktober 2025 om 10:00 uur

Sluiting nominaties:

woensdag 15 oktober 2025 om 23:59 uur

Opening stemming via een link (die volgt via email):

zaterdag 18 oktober 2025 om 12:00 uur

Sluiting stemmen:

vrijdag 24 oktober 2025 om 23:59 uur.

Digitale VLEN-dag

Sinds 2021 is de VLEN-dag live digitaal te volgen. Dit bleek een groot succes. Daarom is ook dit jaar de VLEN-dag live te volgen via YouTube, waarbij de dan werkende link in dit overzicht te vinden is: via [deze link](#). Achteraf is de upload ook op het VLEN YouTube kanaal van de Vleermuiswerkgroep Nederland terug te kijken. Hier zijn ook de VLEN-avonden van 2020 en de VLEN-dagen van 2021 t/m 2024 terug te kijken.

Stands

Apodemus Field Equipment, de Zoogdiervereniging en Cameraval.eu hebben laten weten een stand te bemannen. Wil jij ook met een stand komen? Meld je daarvoor aan bij het VLEN- bestuur. Ben je geen sponsor van de VLEN, dan kost een stand 50 euro.

Programma:

Programma:

Wanneer je een leuk onderwerp voor een verhaal hebt, is er nog (beperkte) ruimte om een volledige presentatie danwel een flitspresentatie te geven. Meld je daarvoor aan via bestuur@vleermuis.net.

Routebeschrijving

- Trein en bus

Let op: Helaas vinden er tijdens de VLEN-dag werkzaamheden aan het spoor bij Maarn plaats en worden er bussen ingezet. Houd daarom rekening met een extra reistijd van ongeveer 30 minuten. Vanaf het NS-station is het ongeveer 600 meter (10 minuten lopen).

- Auto en fiets

Je kunt parkeren op het parkeerterrein van De Twee Marken. Denk eraan om te carpoolen: dat is beter voor het milieu, scheelt geld in de oorlogskas van Poetin en is bovendien een stuk gezelliger!

Tijd	Onderdeel	Spreeker
9:15	Zaal open met stands. Koffie en thee kan zelf gekocht worden bij de catering.	
10:00	Opening door Niels de Zwarte, dagvoorzitter	
10:10	Een theoretische benadering van trefkans bij vleermuisonderzoek.	Herman Limpens
10:35	Waar jagen valse vleermuizen in de smalle bosstroken van Zuid-Limburg? GPS en VHF-telemetrie, akoestische observaties en IR beelden ontrafelen deze vraag.	Arjan Boonman, René Janssen en collega's
11:00	Vooronderzoek naar meervleermuizen in SMP's.	Marco Snijder
11:25	Het gebruik van cameravallen bij vleermuisonderzoek	Peter Twisk
11:50	40 jaar rabiësonderzoek bij vleermuizen in Nederland	Peter Lina
12:15	Pauze - Lunch en koffie en thee is te koop bij de cateraar. Wanneer je zelf meegebrachte lunch wil opeten, moet dit buiten het gebouw. Daarnaast is er tijd om de stands te bezoeken en mensen te spreken.	
13:10	Uitreiking van de Leo Belprijs	VLEN- bestuur
13:25	Onderzoek naar onderzoek. Welk aandeel van verblijfplaatsen vinden we eigenlijk?	Chris Driessen
13:50	Drie jaar migratieonderzoek van bosvleermuis in Vlaanderen	René Janssen
14:15	Koffie- en theepauze. Stands bezoeken en mensen spreken. Koffie en thee wordt aangeboden door de sponsors van de VLEN: Unitura, Elsken Ecologie, Apodemus Fieldequipment en de Veldshop.	
15:15	Delen van korte waarnemingen/ ervaringen met onder meer het succes van de Nacht van de Vleermuis 2025 (Carlo Wijnen), Lokken van laatvliegers met zwermgeluiden (Marco Snijder) en Waarnemingen van laatvlieger in vleermuistorens (David Brouwer). Aanmelden kan bij Niels de Zwarte.	o.l.v. Niels de Zwarte
16:25	Telemetrie voor SMP's. Ervaringen uit Hengelo.	
16:50	Afsluiting door de dagvoorzitter	
17:00	Einde	
17:30	Sluiting gebouw	
	Mogelijkheid om op eigen kosten gezamenlijk iets te gaan eten en na te spreken.	

(sponsor)

(sponsor)

De Schwegler 2FE vleermuiskast: geen geaccepteerde maatregel, wel effectief

Marit Derks - Loo Plan

Bij het renoveren van gebouwen verdwijnen vaak verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen (Voortman & Bakker 2020). In Nederland zijn ongeveer de helft van de 18 inheemse vleermuissoorten, waaronder de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), afhankelijk van gebouwen voor hun verblijfplaatsen (Zoogdiervereniging 2021). Voor het mitigeren van verblijfplaatsen worden vaak vleermuiskasten gebruikt, waarbij er voor elke verloren verblijfplaats 4 kasten binnen 200 meter van de oorspronkelijke verblijfplaats worden aangebracht (mitigatiefactor 1:4). Er zijn zeer veel verschillende typen vleermuiskasten op de markt; de effectiviteit van deze maatregelen varieert echter sterk (Brouwer & Henrard 2020). Onderzoek naar effectiviteit van specifieke vleermuiskasten is beperkt (Hunink et al. 2022) en richtlijnen zijn vaak gebaseerd op ervaringen van deskundigen (expert judgement), in plaats van sluitend wetenschappelijk bewijs.

De Schwegler 2FE vleermuiskast, een duurzame houtbetonnen opbouwkast ontworpen als tijdelijk zomer- en paarverblijf, wordt vaak gebruikt door de ruige en gewone dwergvleermuis, ondanks dat deze niet voldoet aan

de minimale maatvoering in de kennisdocumenten van BIJ12 (BIJ12, 2024). In de praktijk wordt deze kast veelvuldig gebruikt en blijkt hij doorgaans effectiever dan andere typen kasten. Desondanks wordt het gebruik van de kast als mitigerende maatregel door sommige bevoegde gezagen afgewezen, of beperkt meegewogen, op basis van de richtlijnen uit het kennisdocument.

Deze schijnbare tegenstelling tussen de richtlijnen uit het kennisdocument en onze praktijkervaring roept vragen op. Daarom heeft Loo Plan in 2024 en 2025 het gebruik van verschillende typen vleermuiskasten onderzocht, met als doel om beter onderbouwde inzichten te verkrijgen over hun effectiviteit als mitigerende maatregelen.

Onze verwachting was dat Schwegler 2FE vleermuiskasten even veel, of zelfs vaker gebruikt worden dan andere kasten die wel voldoen aan de BIJ12-richtlijnen voor zomer- en paarverblijven en vaak worden toegepast, namelijk de houten VMT1 (Unitura), en de houtbetonnen VK WS 13 (Vivara Pro).

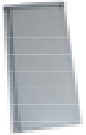
Omdat deze vleermuiskasten worden geplaatst met een mitigatiefactor van 1:4 verwachten we een bezettingsgraad van minimaal 25% als de mitigatie volledig effectief is.

Methode

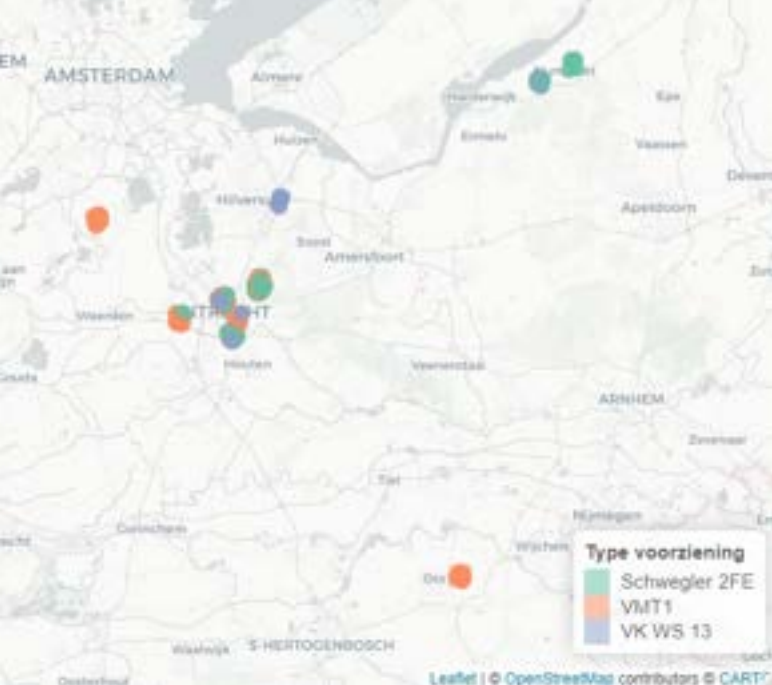
Dit onderzoek vergelijkt de effectiviteit van drie typen opbouwkasten uit verschillende projecten die door Loo Plan in de provincies Utrecht en Gelderland werden begeleid. Alle kasten zijn bevestigd met een afsluiting van compriband of waterdichte kit, zodat kasten niet worden beïnvloed door tocht of lichtinval. Specificaties en verspreiding van de kasten worden gegeven in Tabel 1 en Figuur 1. Het onderzoek vond plaats in het voorjaar (twee bezoeken in april en mei 2024) en najaar/winter (drie of vier bezoeken tussen oktober 2024 en januari 2025). Er is gekozen om het onderzoek uit te voeren in zowel de voorjaars- als winterperiode om ook het gebruik van kasten later in het seizoen en bij lagere temperaturen te kunnen onderzoeken. Vleermuiskasten werden visueel geïnspecteerd op aanwezigheid van vleermuizen met behulp van een zaklamp en een endoscoop om foto's van de binnenkant te maken. Ook de aanwezigheid van sporen is hierbij vastgelegd. Bij

de analyse is echter besloten om de sporen niet mee te nemen, omdat op basis van sporen lastig is vast te stellen of kasten recent of herhaaldelijk zijn gebruikt. De volgende variabelen zijn meegenomen in het onderzoek: 'aanwezigheid van vleermuizen', 'kasttype', 'oriëntatie', 'temperatuur van de voorgaande nacht' en 'leeftijd van de kast' (aantal maanden sinds plaatsing). Een expert determineerde vleermuizen waar mogelijk.

De statistische analyse is uitgevoerd in R (v4.4.2). Om het effect van kasttype te analyseren is een Generalized Linear Mixed Model (GLMM) gebruikt, met 'aanwezigheid van vleermuizen' als afhankelijke variabele, 'kasttype' als verklarende variabele en 'leeftijd', 'oriëntatie' en 'temperatuur van de voorgaande nacht' als covariabelen. De individuele kast is als groepsvariabele opgenomen in het model, zodat herhaalde metingen per kast kunnen worden meegenomen zonder dat dit tot schijnherhalingen leidt. Voor de GLMM is ge-

Leverancier	Model	Binnenmaat (b x h x d) (cm)	Materiaal	Aantal	Foto
Schwegler	2FE	21,5 x 28 x 1,5-3	Houtbeton	96	
Unitura	VMT1	20 x 51 x 2	Hout	113	
Vivara Pro	VK WS 13	25 x 47 x 2,5	Houtbeton	35	
Richtlijn kennisdocumenten ruige- en gewone dwergvleermuis (zomer-/paarverblijf):		Min. 15 x 30 x 2	Totaal:	244	

Tabel 1: Overzicht van het aantal onderzochte vleermuiskasten met specificaties.

Figuur 1: Verspreiding van onderzochte vleermuiskasten

bruik gemaakt van het 'lme4'-pakket (Bates et al., 2015). Voor de post-hoc analyse is het 'emmeans'-pakket gebruikt (Lenth, 2025).

Resultaten

Kasttype

In totaal zijn 244 kasten 2 tot 6 keer bezocht, waarvan 96 Schwegler 2FE, 113 VMT1 en 35 VK WS 13 kasten.

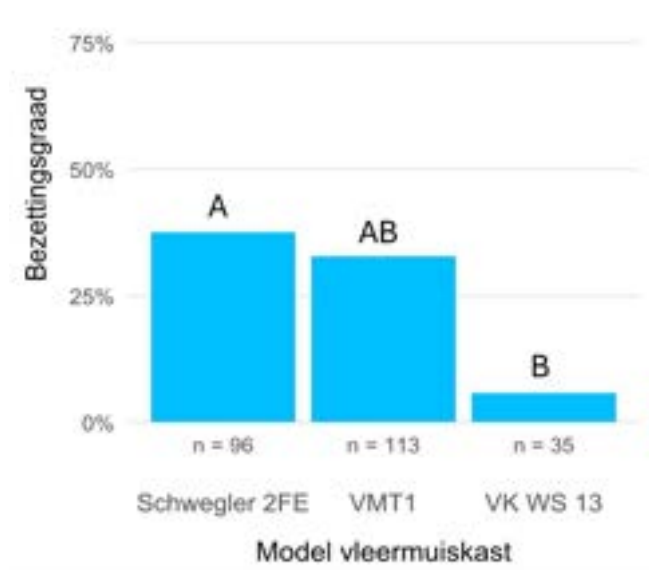
In 31% van de kasten waren vleermuizen aanwezig tijdens minstens één van de monito-

ringmomenten. Dit was het geval bij 38% van de 2FE-kasten, 33% van de VMT1-kasten en 6% van de VK WS 13 kasten. De aanwezigheid van sporen liet hetzelfde patroon zien, maar is niet meegenomen in de analyse. Het aantal kasten met sporen was wel veel groter dan het aantal kasten met aanwezige vleermuizen, wat impliceert dat de effectiviteit van de kasten in werkelijkheid nog hoger ligt dan de percentages waarover wordt gerapporteerd in dit onderzoek.

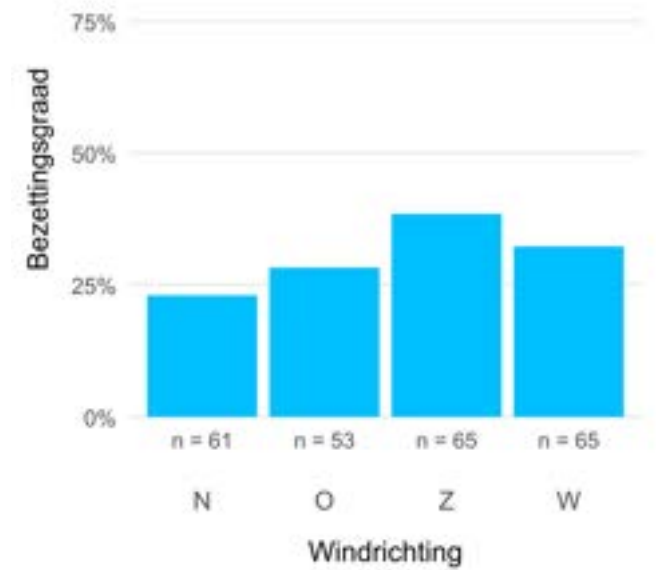
Uit het model en de post-hoc analyse bleek dat de bezetting van VK WS 13 kasten significant lager was dan de bezetting van Schwegler 2FE kasten (GLMM; $z=-2.47$, $p=.01$). Schwegler 2FE- en VMT1 kasten verschilden onderling niet significant ($z=-.306$, $p=.760$) (Figuur 2).

Windrichting

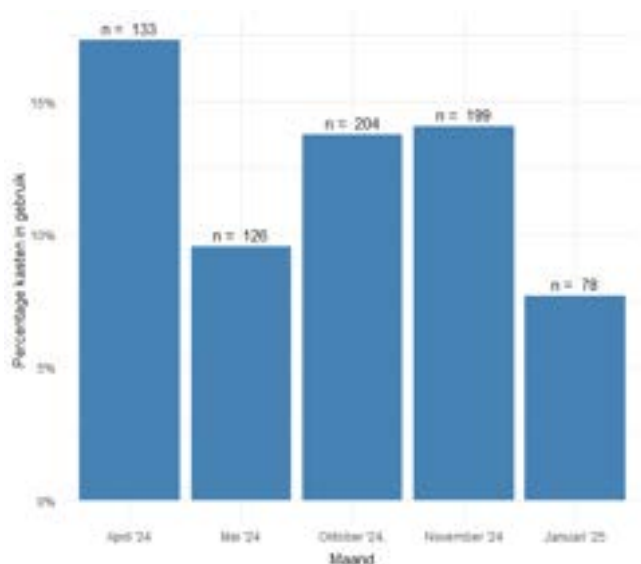
Op alle windrichtingen waren kasten in gebruik (Figuur 3). Van de zuidelijk georiënteerde kasten waren verhoudingsgewijs de meeste in gebruik, namelijk 39% van de onderzochte kasten. Van de noordelijk, oostelijk

Figuur 2: De bezettingsgraad van de drie verschillende kasttypen. Verschillende letters (A, B) duiden significante verschillen tussen kasttypen aan. n = aantal onderzochte kasten per model.

Figuur 3: De bezettingsgraad van kasten op vier verschillende windrichtingen. Er waren geen significante verschillen tussen de windrichtingen ($P>.05$). n = aantal onderzochte kasten per windrichting.

Figuur 4: Gemiddelde bezetting van alle bezoeken, per maand waarin onderzoek heeft plaatsgevonden. n = aantal onderzochte kasten per betreffende maand.

en westelijk georiënteerde kasten was respectievelijk 23%, 28% en 32% in gebruik. Ondanks dat zuidelijk georiënteerde kasten de hoogste bezetting hadden ten opzichte van de noordelijke kasten, was dit verschil niet significant (GLMM; $z=0.883$, $p=.3774$).

Soorten

In totaal zijn er 103 vleermuizen waargenomen tijdens het onderzoek. Het betrof in alle gevallen *Pipistrellus* soorten, waarvan het grootste deel kon worden gedetermineerd op soortniveau. Er was één zekere waarneming van *P. nathusii* in een Schwegler 2FE, alle overige waarnemingen waren van *P. pipistrellus*. In enkele gevallen was het niet met zekerheid te zeggen of het *P. pipistrellus* of *P. nathusii* betrof.

Seizoensgebonden gebruik

Gedurende de hele onderzoeksperiode (april '24 tot januari '25) waren kasten in gebruik (Figuur 4).

Discussie en conclusie

In dit onderzoek is de effectiviteit van Schwegler 2FE-vleermuiskasten voor twee *Pipistrellus* soorten vergeleken met die van Unitura VMT1- en Vivara Pro VK WS 13-kasten.

De resultaten toonden aan dat Schwegler 2FE kasten een significant hogere bezetting hadden dan VK WS 13 kasten. Zowel Schwegler 2FE kasten als VMT1 kasten hadden een bezettingsgraad van minimaal 25%, wat overeenkomt met de verwachte bezetting bij volledig effectieve mitigatie (mitigatiefactor 1:4). Opvallend was de lage bezettingsgraad van VK WS 13-kasten, wat duidt op een lagere effectiviteit of gebruik buiten de door ons onderzochte perioden (april–mei en oktober–januari). Verder blijkt uit het onderzoek dat vleermuiskasten met een zomer- of paarfunctie ook later in het jaar nog gebruikt worden, zoals in het late najaar en zelfs tijdens de winterperiode. Dit benadrukt de toegevoegde waarde van dit type verblijfplaatsen gedurende een groot deel van het jaar.

Deze resultaten benadrukken de effectiviteit van zowel de Schwegler 2FE- als de Unitura VMT1-kasten als mitigerende maatregel voor zomer- of paarverblijven van de gewone dwergvleermuis. Tegelijkertijd zetten ze vraagtekens bij de huidige richtlijnen en eisen die worden opgelegd op basis van de kennisdocumenten.

Volgens het kennisdocument van de gewone ruige dwergvleermuis moet een tijdelijke vleermuiskast voor een zomer- of paarfunctie een minimale binnenhoogte van 30cm hebben. De Schwegler 2FE, met een binnenhoogte van 28cm, voldoet hier niet aan, en wordt daarom soms afgewezen door bevoegde gezagen. Toch blijkt uit dit onderzoek dat deze kast minstens zo effectief, of zelfs effectiever is dan twee modellen die wél aan de gestelde eisen voldoen.

Dit roept de vraag op: zijn de huidige richtlijnen te specifiek, of juist niet specifiek genoeg? Onze bevindingen suggereren dat effectieve mitigatie niet volledig te vatten is in eisen rond minimale maatvoering. Kenmerken zoals interne variatie in de kast worden nu niet vereist, maar spelen mogelijk wel een rol. De Schwegler 2FE loopt bijvoorbeeld taps toe, wat mogelijk bijdraagt aan het succes van deze kast. Een taps toelopende binnenruimte kan zorgen voor variatie in microklimaat, waarbij vleermuizen de mogelijkheid hebben om zelf een passende plek te kiezen. Dit zou deels kunnen verklaren waarom deze kast zo frequent gebruikt wordt.

Daarnaast kan diversiteit in kasttypen voordelen bieden, doordat verschillende typen ook verschillen in microklimaat en structuur bieden. Een gevarieerd aanbod biedt niet alleen meer keuze voor vleermuizen, maar verhoogt ook de kans op succesvolle bezetting.

Ten slotte is duurzaamheid een belangrijk aandachtspunt. In de praktijk blijven tijdelijke kasten vaak hangen na afronding van een project en functioneren ze feitelijk als permanente mitigatie. Houten kasten verweren snel en kunnen hierdoor al na enkele jaren verdwijnen als verblijfplaats, of zelfs gevaar opleveren voor de omgeving omdat ze naar beneden vallen. Houtbetonnen kasten, zoals de Schwegler 2FE, hebben een langere levensduur en zijn daarmee een duurzamere keuze. Dit onderzoek laat zien dat niet alle tijdelijk geplaatste vleermuiskasten even effectief zijn als mitigerende maatregel. Zowel de Schwegler 2FE- als de Unitura VMT1-kasten bleken geschikt als zomer- of paarverblijf voor *Pipistrellus*-soorten, terwijl de Vivara Pro VK WS 13-kast aanzienlijk minder werd gebruikt. Minimale maatvoering alleen blijkt onvol-

doende als voorspeller voor effectiviteit. Verder worden de onderzochte vleermuiskasten niet alleen in het voor- en najaar, maar ook in het late najaar en de winter gebruikt, wat hun bredere waarde als verblijfplaats benadrukt. Omdat tijdelijke kasten vaak na projecten blijven hangen en zo een permanente functie krijgen, is duurzame materiaalkeuze belangrijk. Houtbetonnen kasten zijn hierbij veiliger en duurzamer dan snel verwerende houten varianten.

Door deze inzichten mee te nemen in beleid en uitvoering, kan de effectiviteit van mitigerende maatregelen voor vleermuizen aanzienlijk worden verbeterd.

Dankwoord

Met dank aan Bart Wouters, San Claessens-Isarin en Marko Sinke voor de kritische blik en het leveren van waardevolle suggesties. Annemoon Jans wordt bedankt voor haar onvermoeibare inzet bij het uitvoeren van het veldwerk in het najaar en de winter.

Literatuur

- Bates, D., Mächler, M., Bolker, B. & Walker, S. (2015). Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4. *Journal of Statistical Software*, 67(1): 1- 48. doi:10.18637/jss.v067.i01.
- Brouwer, D. & Henrard, E. (2020). Too hot or not? The influence of colour and material on temperature and relative humidity in flat, single-chambered bat boxes in the Netherlands. *Ecologisch advies- & projectbureau NatuurInclusief*.
- BIJ12 (2024). Kennisdocument gewone dwergvleermuis: *Pipistrellus pipistrellus*.
- Hunink, S., Korsten, E. & Henrard, E. (2022). Bewezen effectieve maatregelen: Utopie of Walhalla? *Tijdschrift Natuurbeschermingsrecht* 6: 7-16.
- Lenth, R. (2025). emmeans: Estimated Marginal Means, aka Least-Squares Means. R package version 1.11.0, <https://CRAN.R-project.org/package=emmeans>
- Voortman, T. & Bakker, G. (2020). Spatial and temporal variation in maternity roost site use of common pipistrelles *Pipistrellus pipistrellus* (Mammalia: Chiroptera) in Rotterdam. *Deinsea* 19: 1-16.
- Zoogdiervereniging (2021). Vleermuizen beschermen bij werkzaamheden. <https://www.zoogdiervereniging.nl/wat-we-doen/bijzondere-themas/vleermuizen-beschermenbij-werkzaamheden>

Haal het maximale uit uw veldwerk

Ga dóór met de producten van Apodemus

Apodemus ontwikkelt en verkoopt diverse producten die uw veldwerk een stuk gemakkelijker maken. Ontdek de BatCounter en de BatLure.

Vertrouw op de Apodemus Service

- Kosteloos apparatuur lenen bij een defect binnen 3 jaar na aanschaf.
- Geen verzendkosten (binnen de EU).
- Product op voorraad, dan binnen 48 geleverd.

www.apodemus.eu

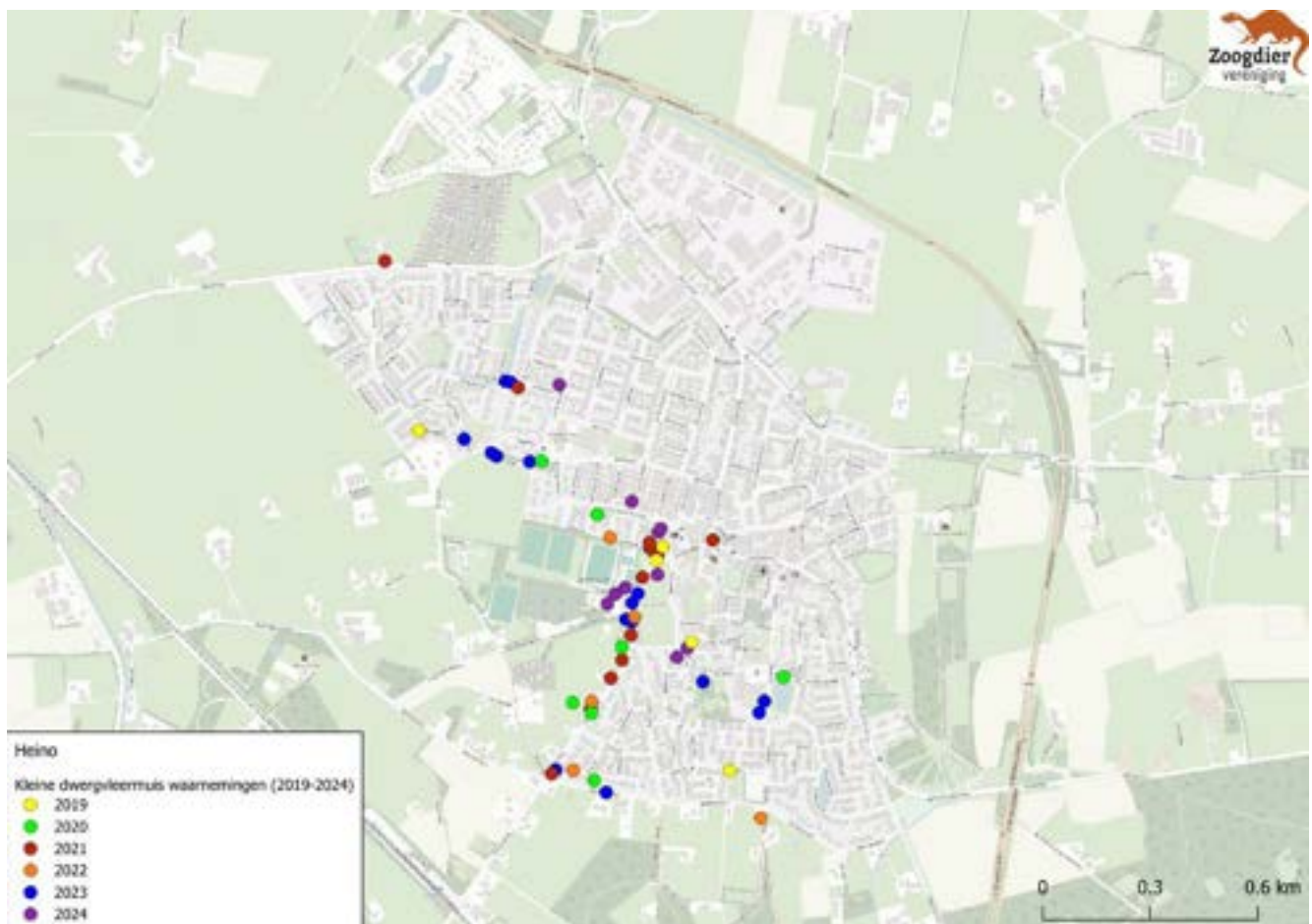
Kleine dwergvleermuis Heino

Vita Hommersen

vita.hommersen@zoogdiervereniging.nl

Sinds 2019 wordt er met een Batlogger een (VleerMUS)route gefietst in Heino (provincie Overijssel). En elk jaar wordt hier de kleine dwergvleermuis opgepikt via een aantal mooie geluidswaarnemingen (Figuur 1, Tabel 1). De opnames zijn gemaakt van 15 juli tot 15 september, omdat dat de periode is dat de route gefietst wordt. Gegevens van de kraam-

periode hebben we nog niet. Woon je in Heino en heb je een batdetector, zou je dan extra je ogen en oren open willen houden of je de kleine dwergvleermuis tegenkomt? Er zou namelijk best eens een verblijfplaats kunnen zitten, wie weet zelfs wel een kraamverblijfplaats. En het zou mooi zijn als we die kunnen vinden, zodat dit verblijf ook beschermd kan worden.

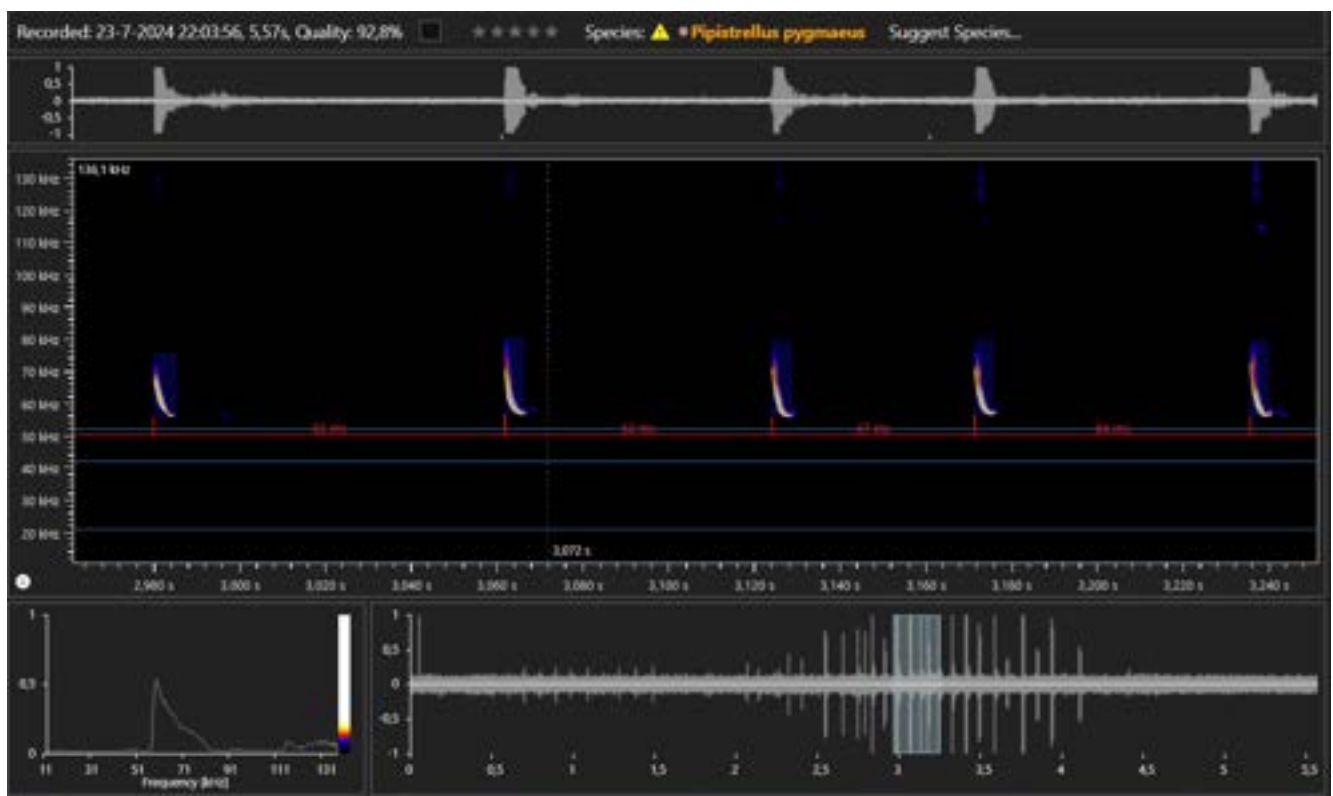
Figuur 1. Locaties van de geluidswaarnemingen van de kleine dwergvleermuis in Heino.

Tabel 1. Aantal geluidswaarnemingen kleine dwergvleermuis in Heino tijdens VleerMUS-fietsrondes.

De kleine dwergvleermuis lijkt op de gewone dwergvleermuis maar is iets kleiner, met een lichtere buikkleur. In het veld is de kleine dwergvleermuis te onderscheiden van de

gewone dwergvleermuis door de hogere frequentie van de echolocatiegeluiden (Figuur 2) en de sociale roep die uit drie lettergrepen bestaat.

Figuur 2. Geluidsopname van de kleine dwergvleermuis in Heino.

(sponsor)

5050Shop Steunt Dieren met Bestellingen

www.5050shopsdb.nl of facebook.com/5050shopSDB

(sponsor)

Interview met de Leo Bels prijswinnaar van 2024

Lineke Begeman

Vanaf 2019 wordt vleermuisminnend Nederland uitgenodigd om personen te nomineren die een uitstekende bijdrage hebben geleverd aan het behoud van vleermuizen. De criteria voor de prijs zijn: toewijding, innovatie, enthousiasme en inspiratie om het verschil te maken, zowel voor vleermuizen als voor mensen, waardoor de missie van Vleermuizenwerkgroep Nederland werkelijkheid wordt.

Herman Limpens was de winnaar van de Leo Bels prijs 2022.

Naast onderstaande publicaties die terugkomen in het interview, heeft Herman Limpens meegewerkt aan >500 publicaties en rapporten. Hierbij staat op data & wetenschappelijke kennis gebaseerde actie en veranderingen in aanpak en handelen van mensen en organisaties centraal. Het meeste van zijn vleermuiswerk valt binnen de volgende onderwerpen: Het determineren en monitoren van met een bat detector. Vleermuisbescherming meenemen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Mitigatie en compensatie maatregelen. Landandschap en gebouwgebruik in verschillende seizoenen. Invloed van artificieel licht. Schadelijke effecten van windturbines.

Korte CV

Geboren te Heerlen 1960, opgegroeid in Urmond

1978 – 1986 Biologie/Natuurbeheer - Wageningen Universiteit (heette in het begin eerst Landbouw-hogeschool en later Landbouwuniversiteit).

1987. HELMER, W., H.J.G.A. LIMPENS & W. BONGERS. Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors. - Stichting Vleermuis-Onderzoek, Soest, 67 pp.

1986 – 1997 Vleermuis Atlasproject – Stichting Vleermuis-Onderzoek (SVO)

- LIMPENS, H.J.G.A. & J.W.D.HOLLANDER, 1992. Herkenning van Nederlandse vleermuissoorten aan hun geluid (referentie cassette + toelichting). - Vleermuiswerkgroep Nederland/Stichting Vleermuis-Onderzoek.
- Limpens, H.J.G.A., K. Mostert & W. Bongers, 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen; onderzoek naar verspreiding en ecologie. - KNNV Uitgeverij, 260 pp.

Wanneer en hoe is je interesse voor vleermuizen begonnen?

Dit waren verschillende dingen eigenlijk. In het dorp waar ik geboren ben stond een oude boerderij. Daar mochten we, ik was toen 6 / 7 jaar oud, niet in, omdat de vloer en dakbalken verrot waren. Hier zaten vleermuizen in. Wij dachten dat we de boerderij niet in mochten vanwege de vleermuizen. Het was een soort moed-proef om dan toch de boerderij in te gaan. In die boerderij heb ik de vleermuizen goed kunnen zien. Dat vond ik wel bijzonder. Ik denk ook dat het in je zit om die verwondering te hebben met de natuur. Ik was altijd bezig met kijken naar vogels, met een verrekijker oeverzwaluwen bestuderen, terwijl mijn broer bijvoorbeeld vooral geïnteresseerd was in techniek.

Later, toen ik in Wageningen biologie studeerde, werd ik verder aan het denken gezet over vleermuizen. Ik volgde toen avondlezingen, Anne van Wijngaarde vertelde over heel veel onderwerpen maar ook over vleermuizen. Daarover vertelde hij dat er eigenlijk zo heel weinig over bekend was, omdat vleermuizen zo moeilijk te onderzoeken zijn. Toen werd er al nagedacht over het gebruiken van hun geluiden. Ik ging mijn doctoraal doen in Zweden, bij Ingemar Ahlén op geluiden van vleermuizen. Hij deed daar van alles met geluiden, met krekels, kikkers en dus ook met vleermuizen. Ik werd o.a. ingezet bij het uittesten van een nieuw prototype batdetector. Toen ik eenmaal het geluid van een vleermuis via een batdetector had gehoord, was ik direct verkocht. De middelen die Ingemar had, die had ik niet beschikbaar als student. De bandrecorders die hij had om ultrasoon geluid op te nemen waren enorme spoelen die er in 1 minuut doorheen gingen. De bandrecorders met tape waren 35 kg. Dan reden we de auto achteruit richting het water om bijvoorbeeld

het geluid van een meervleermuis te proberen op te nemen. (Vlak na de 2^e wereldoorlog toen ultrasoon geluid bij vleermuizen werd bewezen, was een Volkswagen bus nodig om een batdetector te vervoeren, dus dit was al een hele verbetering.)

In diezelfde periode gingen jeugdbonden in Nederland ook werken met bat detectors (de QMC –mini) en dat leidde ook tot studentenprojecten. Toen ik terugkwam raakte ik in contact met Wouter Helmer. Hij gebruikte een batdetector om vleermuisverblijfplaatsen te vinden. Hij deed dat in de basis heel intuïtief omdat hij een super waarnemer is. Door op pad te gaan en vragen te stellen bij keuzes van linksaf of rechtdoor beschreven we de methodiek. Dat hebben we gezamenlijk, ook met Wim Bongers, uitgewerkt in een handleiding voor "het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten met behulp van bat-detectors". We moesten bijvoorbeeld nieuwe woorden bedenken om dat wat je hoorde met de batdetector te benoemen. Het ging over onderscheid tussen 'nat' en 'droog' geluid, de snelheid, ritme of juist onregelmatigheid van een rateltje dat je hoort als er een voorbij vliegt. Samen luisteren, benoemen, standaardiseren en valideren. Buiten Nederland waren onderzoekers op een vergelijkbare manier bezig. Dat bevestigde dat onze aanpak een goede stap vooruit was.

Op welk werk rondom vleermuizen ben je het meest trots?

Geïnspireerd door vlinderstichting en SO-VON, startten we een atlasproject. Daarvoor gingen we detectors kopen en mensen werven. We hebben heel veel mensen geworven en opgeleid om het Vleermuis Atlas Project te kunnen volbrengen. We konden dankzij de vrijwilligers met een systematische aanpak in

beeld krijgen welke vleermuizen waar in Nederland voorkwamen. Dus de atlas werd niet samengesteld door samen te brengen wat er aan waarnemingen bestond, maar er werd gericht in gebieden gezocht. Nu zijn er ook weer nieuwe mogelijkheden, door op basis van heel veel gegevens met modellen berekeningen te maken.

Was het voorspelbaar waar je welke vleermuizen tegenkwam, of waren er verrassingen?

Het was helemaal niet voorspelbaar, dat maakt het ook zo leuk. Er kwamen echt allemaal nieuwe gegevens binnen dankzij de ongeveer 600 mensen die waarnemingen hebben ingeleverd, waarvan er zo'n 150 heel actief waren met meerdere waarnemingen. Het was heel spannend, want van ieder bosje dat je dan inging had je geen idee wat je zou aantreffen. Naast Nederland breed onderzoek, waren er ook vrijwilligers van het atlasproject die specifiek een landgoed of bos bestudeerden. Daarmee kwamen er data van een aantal plekken die juist door het seizoen heen werden gevolgd en seizoenspatronen van vleermuizen waarneemden, bijv. baltsgeluiden en baltsgeluiden. Je moet je voorstellen dat we overal in Nederland het geluid hebben aangezet, terwijl daarvoor bijna niemand bedacht had – en de mogelijkheden niet had – om te luisteren in het bos en op het knopje “vleermuis” te drukken.

De geluidskenmerken van soorten waren in het begin natuurlijk nog nauwelijks bekend. We waren voortdurend aan het puzzelen. Er werden zelfs “nieuwe soorten” ontdekt op basis van geluid. In Zweden had ik het als het “geluid van de gewone dwergvleermuis” leren herkennen. Terug in Nederland viel het meteen op dat de “dwergvleermuizen” die bv. in Wageningen rond vlogen echt an-

ders klonken. Zouden dat dan allemaal ruige dwergvleermuizen zijn? In samenwerking, ook internationaal, leek het erop dat we te maken hadden met een noordelijk en zuidelijk type gewone dwergvleermuis, twee verschillende fono-types. Totdat er waarnemingen werden gedaan van zowel het ene als het andere fono-type bij dezelfde lamp. Een sterk signaal dat er nog een andere dwergvleermuissoort moest zijn. Maar in Nederland was dat noordelijke type – nog – niet te horen. In Groot-Brittannië komen beide soorten op veel plekken gezamenlijk voor. Daar hebben ze ook met studies naar DNA en gedrag de kleine dwergvleermuis – zoals die nu heet – als nieuwe soort beschreven.

Waar ik erg blij mee was is dat we in dit project bewust een punt maakte om te luisteren naar de ervaringen en beschrijvingen van iedereen. Zekerheid kwam op basis van ervaringen en beschrijvingen van het geluid en niet op basis zoiets als status van de waarnemer. We moesten het nog allemaal ontwikkelen en dat deden we echt samen, door samen criteria en standaardisatie vast te stellen. Zo kon er snel worden geleerd. We hebben overigens ook de grenzen vastgelegd van het determineren van een geluid. Soms maakt een vleermuis geluiden die heel specifiek zijn, dan is het makkelijk. Maar er kan ook overlap zijn tussen soorten. Dus niet elk geluid kan tot op de soort worden gedetermineerd.

Wie moet er volgens jou dit jaar de Leo Bels prijs krijgen?

Na allerlei mensen die door mijn gedachten gingen, die het zeker ook zouden verdienen... nomineer ik ... Saskia Roselaar. Voor haar jarenlange inzet voor een belangrijk communicatiemiddel, terwijl ze vast ook nog van alles praktisch doet met vleermuizen, waar ik niet eens iets van weet.

Hoe zie je de toekomst van vleermuisbescherming in Nederland? Positief of negatief?

Er zijn uitdagingen. Door de stikstofproblematiek hebben overheden en politiek gezien dat je moet zorgen voor data en informatie, en dat je vooruit moet denken. Je ziet dat dat meer serieus wordt genomen. Natuurlijk moeten we dingen kunnen doen in Nederland en is het soms nodig keuzes te maken (bv. economie <> natuur/soorten), maar hoe meer objectieve data en informatie over de natuur je dan hebt, hoe makkelijker de keuzes dan zijn. En we moeten vooruitdenken in wat we willen met gebieden. Daarom was ik blij dat bij Hugo de Jonge het werken met soortenmanagement-plannen (SMP) serieus werd genomen. Voor zo'n plan werk je en denk je immers vooruit. Maar dan ineens heb je weer politieke partijen die data niet nodig vinden, of een instelling hebben dat alles moet wijken voor de mens. En die instelling is zorgwekkend. Ik denk dat we naast het uitdragen van kennis over vleermuizen, ook meer moeten gaan uitdragen over wat gedaan wordt voor vleermuisbescherming, en wat wel of niet werkt.

Wat zie je als de grootste bedreiging voor vleermuisbescherming in Nederland?

In praktische zin, de energietransitie. Meer windenergie, meer werk aan huizen vanwege isolatie en energiezuinigheid, en de transitie naar ledverlichting. Met al deze drie raak je vleermuizen. En alle drie zijn ze grootschalig en diffuus. Deze energietransitie is nodig. De uitdaging is de balans vinden. Dat we windenergie op zo'n manier opzetten dat de impact op vleermuizen te dragen is door de betrokken soorten. Het lijkt er bv. nu op dat ruige dwergen veel harder geraakt worden door windenergie, dan de populatie kan te ruggroeien. Dan hebben we dus te maken

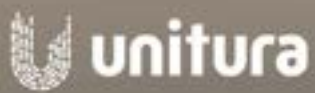
met een soort waarbij aantallen en verspreiding krimpt. Zijn we hier bewust getuige van een uitstervende vleermuissoort?

In al die gevallen waarin ik mocht meewerken aan ontwerpen van gebouwen die een functie zouden moeten krijgen als massa-winterverblijf van gewone dwergvleermuizen, waren de benodigde aanpassingen vaak kostenvrij. Essentieel is dat we nog eerder al kunnen meedenken en managen, dan wanneer er een projectontwikkelaar bezig gaat. Provincies en gemeentes die natuurbeschoud garanderen, die al werken aan een robuust habitat voor (o.a.) vleermuizen, en dan is het aan de projectontwikkelaar om daar op die concrete plek invulling aan te geven.

English summary

Herman Limpens was the winner of the Leo Bels award of 2024, which he received for his outstanding, long-term work for a better life for bats and people. Already during his Biology studies he developed an interest in bats and more specifically in their ultrasound, which became available through technical innovations in bat detectors. Soon after his graduation he pursued this interest further and with a team of fellow enthusiasts set out to characterize and standardize bat detector usage for bat monitoring. He is most proud of a huge project to develop a Bat Atlas for the Netherlands. For this project, that took a decade, he trained and worked with hundreds of volunteers. Together they managed to put not only the bats on the map, but also the use of bat detectors as a tool to study them. His biggest concern for bat conservation is the energy transition, the combination of insulation of houses, wind turbines and change to led lights, all of which affect bats negatively. Although it is necessary, it needs to be in balance, such that we can conserve bats.

(sponsor)

Ruimte voor mens en vleermuis

Natuurinclusief (ver)bouwen

**Scan &
ontdek**

Adressen

Vleermuiswerkgroep Nederland

Voorzitter ad interim:

René Janssen, 06-45454914, anomalus@gmail.com

Ledenadministratie:

Saskia Roselaar, 06-44896274, saskiaroselaar@hotmail.com

Nacht van de Vleermuis:

Carlo Wijnen, 06-21503547, carlo4nature@icloud.com

Website:

Anne-Jifke Haarsma, 06-39498605, ahaarsma@dds.nl

Site: www.vleermuis.net

E-mail: bestuur@vleermuis.net

Nieuwsbriefredactie:

Wieneke Huls, Lineke Begeman, Kamiel Spoelstra, Jip Ramakers, Mees van Horssen, Mies Loogman, René Janssen en Mark Hoksberg.
e-mail: redactie@vleermuis.net

Zoogdierversameniging

Natuurplaza (Mercator III),
Toernooiveld 1, Nijmegen
024-7410500
www.zoogdierversameniging.nl

Landelijk coördinatoren NEM-Vleermuizen

NEM-Wintertellingen:

Erik Korsten: nemwintertellingen@zoogdierversameniging.nl

NEM-Zoldertellingen:

Erik Broer: nemzoldertellingen@zoogdierversameniging.nl

NEM-Vleermuis Transect Tellingen (NEM-VTT)

Vita Hommersen: nemvtt@zoogdierversameniging.nl

Provinciale Werkgroepen

Friesland: Vleermuizenwerkgroep FFF

Merel Zweemer: info@fjildbiology.nl

Prov. coörd. Wintertellingen: mzweemer@gmail.com

Prov. coörd. Zoldertellingen: Jelle Uittenbogaard, jelle.blu98@gmail.com

Groningen: Vleermuiswerkgroep Groningen

Klarissa Nienhuys, info@vleermuiswerkgroepgroningen.nl

Prov. coörd. Wintertellingen: Jochem Duijts, idefix@hetnet.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen: Koen Breed, koenbreed@live.nl

Drenthe: Vleermuiswerkgroep Drenthe (VLED)

Reinier Meijer, vled@zoogdierversameniging.nl

Prov. coörd. Wintertellingen: Reinier Meijer, r.g.meijer@home.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen: Janien Kamps, janien_K@yahoo.com

Overijssel

Prov. coörd. Wintertellingen: Henk Mellema, henkmellema@planet.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen: Johann Presscher, prescher86@gmail.com

Vleermuiswerkgroep Deventer

Tom Dekker, 06-54623388, tom@imd-ma.nl

Gelderland: VLEGEL

Frans Bosch, 06-40018425, secretariaat@vlegel.org

Prov. coörd. Wintertellingen: Gerhard Glas, gerhardglas@kpnmail.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen: Frans Bosch, fransbosch@gmail.com

Flevoland

Prov. coörd. Wintertellingen: Jeroen Reinhold:

reinhold@landschapsbeheer.net

Noord-Holland: Vleermuiswerkgroep Noord-Holland

Carola van den Tempel, VleerNH@gmail.com

Prov. coörd. Wintertellingen: Manda de Jong, mandarend@xs4all.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen:

Zuid-Holland: ZWG-ZH

Kees Mostert, info@zwgzh.nl

Prov. coörd. Wintertellingen: Anton van Meurs, favanmeurs.1@kpnmail.nl

Prov. coörd. Zoldertellingen: Rudy van der Kuil, rudyvanderkuil@gmail.com

Zoogdierenwerkgroep Utrecht(ZOUT),

zoogdierutrecht@gmail.com

Prov. coörd. Wintertellingen (1): Eric Jansen, eajansen67@gmail.com

Prov. coörd. Wintertellingen (2): Zomer Bruijn, zomerbruijn@gmail.com

Prov. coörd. Zoldertellingen: Marco Snijder marco_snijder@hotmail.com

Zeeland: Zoogdierwerkgroep Zeeland

Contactpersoon: Nanning-Jan Honingh, njhoningh@gmail.com

Prov. coörd. Wintertellingen: Jeroen Willemsen, willemsenjeroen@yahoo.com

Prov. coörd. Zoldertellingen: Nanning-Jan Honingh, njhoningh@gmail.com

Noord-Brabant: Vleermuiswerkgroep Noord-Brabant

vleermuis.brabant@gmail.com

Prov. coörd. Wintertellingen: Erik Korsten, erikkorsten@gmail.com

Prov. coörd. Zoldertellingen: Tom de Rooij, tom.njn@hotmail.com

Limburg: Zoogdierwerkgroep Natuurhistorisch Genootschap

zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl

Proco Wintertellingen mergelgroeven: Jos Cobben, jos.cobben@outlook.com

Proco Wintertellingen niet-mergelgroeven: Ludy Verheggen,

ludy.verheggen@gmail.com

Prov. coörd. Zoldertellingen: Bernadette van Noort,

bernadette.vannoort@gmail.com

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN)

ISSN 0928-3587

Nieuwsbriefredactie: Wieneke Huls, Lineke Begeman, Kamiel Spoelstra, Jip Ramakers, Mees van Horssen, Mies Loogman, René Jansen en Mark Hoksberg.

De redactie houdt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Wel houdt de redactie zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren en voor personen of groepen kwetsende artikelen niet te plaatsen.

Bijdragen in de VLEN-Nieuwsbrief gaan over vleermuizen, vleermuisbescherming, (lopend) onderzoek, ervaringen van vleermuiswerkers en aanverwante zaken, bij voorkeur in de Nederlandse context.

Oproep voor artikelen en kopij

Heb jij een leuk onderwerp voor een artikel in de VLEN-nieuwsbrief? Zoek dan contact met redactie@vleermuis.net.

We kunnen allerlei soorten kopij plaatsen. Het mag variëren van wetenschappelijk getinte artikelen van meerdere pagina's tot korte anekdotes, interviews, mooie foto's, tekeningen of gedichten die je wil delen, oproepjes om mensen te werven voor vrijwilligersprojecten... de nieuwsbrief is bedoeld om informatie uit te wisselen binnen de Vleermuiswerkgroep Nederland maar óók daarbuiten. Ben je

zelf geen vaardige schrijver, dan kunnen we je ook helpen. Dus ook als je alleen een leuk onderwerp hebt, laat het ons weten!

De VLEN-nieuwsbrief komt driemaal per jaar uit rond eind februari, half juni en begin oktober. De kopij moet uiterlijk zes weken vóór verschijningsdatum binnen zijn.

Adreswijzigingen kunnen rechtstreeks doorgegeven worden door te mailen naar: leden@vleermuis.net

VLEN-Nieuwsbrief is the newsletter of the Dutch Bat Workgroup (VLEN)

People from outside the Netherlands can subscribe to the Newsletter by sending an e-mail to leden@vleermuis.net to become a VLEN member. Subscriptions are free of charge.

Contributions on bats in a Dutch context are appreciated. Send your inquiries to the editor: redactie@vleermuis.net

De VLEN is een werkgroep van de Zoogdiervereniging. *VLEN is part of the Dutch Mammal Society.*